

31 · Vietnamdebat 1965-1972

Umiddelbart efter anden verdenskrig erklærede lederen af den kommunistiske befrielsesbevægelse i Vietnam, Ho Chi Min, at Vietnam ville løsrive sig fra det franske kolonistyre. Frankrig afviste dette, og fra 1946 opstod der en krig mellem franske militære enheder og Ho Chi Mins bevægelse (Viet Mihn). Umiddelbart lykkedes det Frankrig at trænge Viet Mihn op i den nordlige del af landet. Skønt krigen var en konflikt mellem Frankrig og Viet Mihn, blev der hurtigt tale om en stedfortræderkrig. Fra 1950 støttede Sovjetunionen og Kina Ho Chi Min, medens USA ydede økonomiske subsidier til Frankrig. I 1954 indtraf der en begivenhed, der skulle få stor betydning for krigen. Viet Mihn tilføjede i maj de franske styrker et knusende nederlag i Dien-Bien-Phu, hvor de franske styrker havde deres hovedkvarter. Dette førte til fredsforhandlinger, der afsluttedes i Genève få måneder senere. Ifølge aftalen blev Vietnam delt ved den 17. breddegrad: Ho Chi Min etablerede Vietnams Demokratiske Republik i den nordlige del af landet, og Ngo Dinh Diem grundlagde republikken Sydvietnam. Fredsaftalen indeholdt et påbud om, at der inden to år skulle afholdes en folkeafstemning med det formål at genforene de to regioner.¹ Folkeafstemning blev ikke afholdt.

Asien var i 1950erne én af kerneregionerne i den kolde krig. I 1949 var Kina blevet kommunistisk, og mellem 1950 og 1953 havde Koreakrigen fundet sted. I den vestlige verden eksisterede der en udbredt frygt for, at dele af Asien ville blive kommunistisk. Efter at Frankrig havde lidt nederlag i 1954, begyndte USA derfor at støtte Ngo Dinh Diems regering i Sydvietnam. I 1956 afviste Diem at afholde den aftalte folkeafstemning, og i de følgende år intensiveredes samarbejdet mellem den amerikanske regering og det sydvietnamesiske styre. I slutningen af 1950erne udtalte Diem interesse for en „befrielse“ af Nordvietnam, og samtidig begyndte USA at sende militære rådgivere til Sydvietnam. Den sydlige del af landet befandt sig dog efterhånden i kaos. I 1963 blev Diem myrdet. Året efter indledte USA en række bombetogter mod Nordvietnam, hvorefter Sydvietnam blev ledet af forskellige vestligt orienterede regeringer.

I 1960erne øgede USA sin militære tilstedeværelse i Sydvietnam. I begyndelsen af 1962 var der omkring 2.000 amerikanske militære rådgivere i Vietnam. Under præsident John F. Kennedy (januar 1961-november 1963) øgedes dette antal til 11.000. Det var dog første under Lyndon B. Johnson (november 1963-januar 1969), at USA officielt gik ind i krigen. Anledningen var et nordvietnamesisk angreb på to amerikanske destroyere. Den amerikanske administration fremstillede angrebet som et uprovokeret angreb på USA.

¹ John W. Young, *America, Russia and the Cold war, 1941-1998*, 1999, s. 88-89.

Kongressen gav derpå Johnson frie hænder til at håndtere situationen. I marts 1965 ankom de første egentlige militære kampenheder til regionen, hvorpå USA engagerede sig formelt i krigen. Da Nixon overtog præsidentembedet i 1969, havde USA mere end 540.000 soldater i Vietnam-krigen. Først i 1973 blev der undertegnet en fredsftale. To år senere måtte det sydvietnamesiske styre bukke under. USA havde tabt sin første krig.²

Fra USA-sympati til Vietnambevægelse

I Danmark opstod der – lige som i den øvrige del af den vestlige verden – hurtigt modstand mod USA's deltagelse i den sydøstasiatiske konflikt. Allerede i 1965 etableredes den såkaldte „Vietnambevægelse“, der dog splittedes i flere mindre bevægelser. De to vigtigste var „De Danske Vietnamkomiteer“ og „Vietnam 69“. Førstnævnte stillede sig kritisk til den amerikanske krig og solidariserede samtidig sig med FNL, der var en betegnelse for den sydvietnamesiske befrielsesfront. Denne del af vietnambevægelsen var kommunistisk orienteret, og det var ikke tilfældigt, at vietnamkomiteerne støttede de såkaldte „vietcong'er“, det vil sige de nordvietnamesiske, kommunistiske guerillaer i krigen mod de amerikanske styrker. I den forbindelse blev der brugt antiamerikanske vendinger. „Vietnam 69“ var i højere grad tværpolitisk. Således rummede den også personer med tilknytning til Socialistisk Folkeparti, Det Radikale Venstre og Socialdemokratiet. Fælles for „De Danske Vietnamkomiteer“ og „Vietnam 1969“ var, at de arrangerede demonstrationer og protestmøder vendt mod krigen og USA's andel heri. Det nævnes ofte, at den samlede vietnambevægelse opnåede indflydelse på folketingspartiernes tiltagende kritik af den amerikanske krigsførelse.³ Den kritik toppede med Folketingets anerkendelse af den nordvietnamesiske regering i efteråret 1972 (mere herom nedenfor).

Vietnamkrigen fik ikke nogen direkte betydning for dansk sikkerhedspolitik. Imidlertid gav det amerikanske engagement i krigen anledning til en væsentlig dansk kritik af USA, som belastede det dansk-amerikanske forhold i sidste halvdel af 1960'erne og begyndelsen af 1970'erne. Nedenfor gives der eksempler på danske reaktioner på Vietnamkrigen.

Som nævnt ovenfor var danskernes opfattelser af USA og Sovjetunionen og de to landes statsledere omskiftelige i 1960'erne og 1970'erne. Skønt det i sommeren 1964 var danskernes opfattelse, at Nikita Khrusjtjov og Lyndon B.

² Se hertil T.G. Fraser and Donette Murray, *America and the World since 1945*, 2002, s. 116, 145, 184; John W. Young, *America, Russia and the Cold war, 1941-1998*, s. 101-104.

³ Den vurdering fremgår af Claus Bryld, „Vietnamkrigen“ i *Den Store Danske Encyklopædi*, bd. 20, 2001, s. 156-57, se s. 157 sp. 2. Vietnambevægelsen er grundigt undersøgt i Johs. Nordentoft og Søren Hein Rasmussen, *Kampagnen mod Atomvåben og Vietnambevægelsen 1960-1972*, s. 94-148.

Især må du passe på at røverne ikke kommer
og henter dig.
- Hvor er røverne, græd bonden.
Derovre bag træerne, sagde kæmperne.
Manden begravede sin familie.
Nu havde han ikke mere at leve for
så han lagde sig til at dø.
Da han havde lagt sig hørte han en stemme
råbe hans navn ovre fra skoven.
Hvem er det, råbte bonden.
Kan du ikke høre det er din lillebror, svarede stemmen.
Jamen lillebror, du er da ikke nogen røver?
Nej, lo lillebroderen, hvem har bildt dig det ind?
Det har mine beskyttere, de fremmede kæmper.
- Kære storbror, lo stemmen, tror du på den slags?
Kan du ikke regne ud hvem røverne er?
Det er da kæmperne! ...“

Digtet slutter med, at kæmperne slog storebroderen ihjel, hvorpå lillebroderen sammen med sine mænd listede sig „efter de fremmede kæmper.“⁸

Kritikere af krigen forsøgte at dokumentere, at den amerikanske krigsførelse – eksempelvis brugen af fragmentationsbomber – var i strid med internationale konventioner. Væsentlig var her det internationale Russell Tribunal. Russell Tribunal, grundlagt i 1966, var et uformelt tribunal etableret på initiativ af den britiske filosof, matematiker og nobelpristager Bertrand Russell. Formålet var at undersøge og dokumentere, hvilke forbrydelser USA begik under Vietnam-krigen. Tribunalet opnåede betydelig international opmærksomhed, fordi det kunne dokumentere, at USA faktisk begik krigsforbrydelser, men også fordi tribunalets præsidium foruden Russell blandt andre bestod af den franske filosof Jean-Paul Sartre.⁹ I Danmark var det umiddelbart „det nye venstre“, der i engagerede sig i tribunal, og derfor blev det også i første omgang beskyldt for at være en forudsigelig venstrefløjskritik af USA.¹⁰ Men Russell Tribunal havde ret i en del af kritikken. USA førte en intens krig, og medierne i såvel Danmark som den vestlige verden dokumen-

⁸ Benny Andersen, „Kæmperne“, Benny Andersen, Jon Elster, Göran O. Eriksson, Uffe Harder m.fl. (red.), *Ord om Vietnam. En international Antologi*, 1967, s. 11-13.

⁹ Jurens medlemmer var desuden blandt andre den franske forfatter Simone de Beauvoir og den eksilpolske historiker Isaac Deutscher, den italienske politiker Lelio Basso og den amerikanske borgerrettighedsforkæmper Stokely Carmichael. Se hertil Ebbe Kløvedal Reich, *Efter krigen – før freden. Tolv Mands-Minde-Foredrag*, 2004, s. 68-74; samme, „Revolten i Danmark“, efterskrift i Mark Kurlansky, *1968. Året der rystede verden*, 2004, s. 426-27.

¹⁰ Således forsøgte statsminister Krag uden held at nedlægge forbud mod tribunal-møde i Roskilde i 1968. Ebbe Kløvedal Reich, *Efter krigen – før freden*, s. 73-74.

*Pentagon-marchen i oktober 1967
mod krigen i Vietnam.
(LBJ Library)*

terede gennem fotografier og filmklip de amerikanske krigsforbrydelser.¹¹

I 1971 fik kritikken af USA yderligere næring. I juni begyndte „New York Times“ offentliggørelsen af en artikelserie baseret

på interne rapporter fra det amerikanske forsvarsministerium Pentagon. Det fremgik, at flere af de hændelser i Vietnamkrigen, der af den amerikanske regering var blevet fremstillet som nordvietnamesiske aggressioner mod amerikanske tropper, reelt havde været gensvar på amerikanske provokationer. Overhovedet blev det godtgjort, at den amerikanske administration før og under Vietnamkrigen havde misinformeret egne borgere og det internationale samfund, og at USA dermed havde ført sine allierede bag lyset, da det anmodede om støtte og sympatitilkendegivelser til de amerikanske krigshandlinger.¹²

Den amerikanske regering forsøgte uden held at nedlægge forbud mod udgivelse af de kritiske afsløringer af den amerikanske Vietnampolitik. I Danmark valgte flere landsdækkende aviser at referere afsløringerne som forsidestof og kommentere dem i kritiske lederartikler.¹³ Foranlediget af debatten i USA og den ny viden stillede Socialdemokratiet og Socialistisk Folkeparti få dage senere forslag i Folketinget om dansk anerkendelse af den nordvietnamesiske regering. VKR-regeringen var afvisende, og Folketinget forkastede forslaget.¹⁴ Umiddelbart efter viste en Gallupundersøgelse, at 31 pct. af de ad-

¹¹ Jeremi Suri, *Power and Protest. Global Revolution and the Rise of Detente*, 2003, s. 161.

¹² Richard Crockatt, *The Fifty Years War. The United States and the Soviet Union in World Politics, 1941-1991*, 1996, s. 244.

¹³ Fx „Nixon fik avisserien stoppet“ (forside), *Berlingske Tidende*, 16. juni 1971; „Retten til at vide det værste“ (leder), *Berlingske Tidende*, 16. juni 1971; „Nixon og pressefriheden“ (leder), *Berlingske Tidende*, 20. juni 1971; „Alt om Vietnam kommer frem“, *Berlingske Tidende*, 23. juni 1971; „Vil lukke munden på New York Times“, *Politiken*, 16. juni 1971; „Nixon kan ikke standse USA's stædige presse“ (forside), *Politiken*, 19. juni 1971; „Kapløb om sandheden“ (forside), *Politiken*, 20. juni 1971; „Ud af Vietnam – nul!“ (leder), *Politiken*, 20. juni 1971; „Proces mod New York Times for at standse afsløringer“, *Information*, 16. juni 1971; „USA's synderegister“ (leder), *Information*, 17. juni 1971, „Dommer udsætter afgørelsen om udlevering af rapporten“, *Information*, 18. juni 1971; „Enevælde i USA“ (leder), *Information*, 19.-20. juni 1971; „Baggrunden for de amerikanske bombardementer af Nordvietnam ifølge Pentagons hemmelige rapport“, *Information*, 21. juni 1971.

¹⁴ „To-trinsraketen fra oppositionen mod regeringens Vietnampolitik“, *Politiken*, 22. juni 1971; „Nordvietnam igen“ (leder), *Berlingske Tidende*, 22. juni 1971; „Hartling siger nej til Krag om Hanoi“, *Berlingske Tidende* 23. juni 1971; „Nyt pres for dansk Hanoi-ankendelse“, *Politiken*, 21. juni 1971; „K.B. Andersen: Poul Hartling er i mindretal i spørgsmålet om Hanoi“, *Information*, 22. juni 1971; „46 folketingsmedlemmer kræver nu amerikansk tilbagetrækning“, *Information*, 24. juni 1971.

spurgte støttede forslaget. 51 pct. vidste ikke, hvad de skulle svare. Blot 18 pct. af de adspurgte var modstander af forslaget.¹⁵ Efter regeringsskriftet få måneder senere vedtog Folketinget at oprette diplomatiske forbindelser med Nordvietnam.¹⁶

I oktober udkom „New York Times“ afsløringer af Pentagonrapporten i dansk oversættelse.¹⁷ I „Berlingske Tidende“ anbefalede den overbeviste NATO-tilhænger og sikkerhedspolitiske kommentator Niels Jørgen Haagerup interesserede læsere at „sætte sig ind i og eje“ den danske udgave.¹⁸

I sidste halvdel af december 1972 blev mange danskeres syn på USA's Vietnampolitik yderligere kritisk. De sidste to uger af året gennemførte USA et stort bombetogt over Hanoi og Haiphong i Nordvietnam. Det førte til en hidtil uset dansk kritik af den amerikanske krig. Hvor „Information“, „Aktuelt“ og „Politiken“ allerede i 1969-1970 efter en massakre ved My Lai havde stillet sig kritisk til amerikansk politik, sluttede „Berlingske Tidende“ sig nu til kritikerne.¹⁹ „Ekstra Bladet“ bragte 23. december 1972 en forside med et billede af Nixon, hvor overskriften lød: „STOP DEN GALE MAND“. Billedteksten lød: „Mens bomberne regner over Vietnam, og har ufattelige lidelser i sit kølvand hos civilbefolkningen, holder præsident Nixon en fredelig jul med sin familie i Florida. Alle medlemmerne skal i kirke juledag“.²⁰

I en nytårsudtalelse 1972-73 kritiserede socialdemokraten K.B. Andersen USA's „totalt fejlslagne“ Vietnampolitik. Hans vurdering var, at krigen ikke kunne vindes militært, men at freden udelukkende kunne sikres gennem politiske forhandlinger. K.B. Andersen benyttede ikke denne kritik til at etablere et fjendebillede af USA, men som eksempelvis K. Helveg Petersen (jf. nedenfor), Bodil Koch²¹ og Frode Jakobsen²² stillede han sig alene afvisende over for USA's krig i Vietnam. Den USA-kritik der blev formuleret i midten af

¹⁵ Ugens Gallup nr. 28, 1971, „Relativt flertal for diplomatisk anerkendelse af Hanoi-regeringen“; http://www.gallup.dk/ugens_gallup/pdf_doc/ug_1971_28.pdf. Offentliggjort 5. september 1971. Set 7. januar 2005.

¹⁶ „Erklæring af statsminister J.O. Krag“, *Folketingsårbog 1971-72* (1972), s. 32-41, her s. 33; jf. Nikolaj Petersen, *Europæisk og globalt engagement 1973-2003*, s. 153.

¹⁷ *Pentagonrapporten som offentliggjort af NEW YORK TIMES*, bd. I-III, Samleren, 1971.

¹⁸ Niels Jørgen Haagerup, „Pentagon-papirerne er kommet på dansk“, *Berlingske Tidende*, 28. oktober 1971; jf. også Frede Madsens positive omtale „USA i Vietnam“, *Politiken*, 6. november 1971.

¹⁹ „Det første skridt“ (leder), *Berlingske Tidende*, 24. december 1972. Der var ikke tale om nogen fordømmelse af den amerikanske krigsførelse, men snarere en opfordring til USA om at udvise largesse. Dette og det ovenstående er i det væsentlige baseret på Kenneth Lund, „Papirkrigerne: Pressens Vietnamkrig 1964-1973“, Klaus Petersen & Nils Arne Sørensen (red.), *Den kolde krig på hjemmefronten*, 2004, s. 191-206.

²⁰ *Ekstra Bladet* (forside), 23. december 1972. Optrykt i Gregers Dirckinck-Holmsfeld, *Hårde tider forude* (Den nye Danmarkskrønike, bd. 1), 2001, s. 227.

²¹ Vagn Dybdahl, „Koch, Bodil“, *Dansk Biografisk Leksikon*, bd. 8, 1981, s. 108-109.

²² Svend Ove Gade, *Frode Jakobsen. En biografi*, 2004, eksempelvis s. 440, 448, 450. Om Frode Jakobsens syn på Vietnamkrigen og den amerikanske politik se erindringsbogen *Jeg vil være en fugl før jeg dør*, 1979, s. 135-55.

dansk politik, og som fandt støtte i store dele af befolkningen,²³ var formodentlig udtryk for en skuffelse over, at Danmarks store alliancepartner overtrådte almindeligt vedtagne regler for konflikthåndtering og krigsførelse.²⁴ Skønt Danmark på samme tidspunkt støttede NATO's og USA's afspændingspolitik over for Sovjetunionen, markerer januar 1973 det absolutte lavpunkt i efterkrigstidens dansk-amerikanske forhold.²⁵

²³ Ugens Gallup nr. 17, 1967, „Hvem har skylden for Vietnam-krigens fortsættelse?“, http://www.gallup.dk/ugens_gallup/pdf_doc/ug_1967_17.pdf. Offentliggjort offentliggjort 21. maj 1967. Set 17. januar 2005. Ugens Gallup nr. 3, 1968, „Hvem forhindrer forhandlingerne i Vietnam?“, http://www.gallup.dk/ugens_gallup/pdf_doc/ug_1968_3.pdf. Offentliggjort 21. januar 1968. Set 17. januar 2005. Ugens Gallup nr. 12, 1972, „Ingen tro på USA's sag i Syd-Vietnam“, http://www.gallup.dk/ugens_gallup/pdf_doc/ug_1972_12.pdf. Offentliggjort 9. april 1972. Set 17. januar 2005.

²⁴ Jf. *Humanitær Folkeret. Tekstsamling om humanitær folkeret under væbnede konflikter*, Regeringens Røde Kors-udvalg, 1985.

²⁵ Nikolaj Petersen, *Europæisk og globalt engagement 1973-2003*, s. 153; jf. kapitel 56.

